

Karina Jędrzejowska

ORCID 0000-0002-3203-9466

Anna Wróbel

ORCID 0000-0002-4397-4759

Gospodarka światowa 2023–2024: między geoeconomiczną fragmentacją a reglobalizacją?

W pierwszych tygodniach 2023 roku Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW) opublikował raport zatytułowany *Geoeconomic Fragmentation and the Future of Multilateralism*. Wedle ekspertów MFW po kilku dekadach postępu integracji gospodarczej gospodarka światowa znajduje się na skraju odwrotnego i kosztownego procesu określanego jako fragmentacja geoeconomiczna (*geoeconomic fragmentation*)¹. W podobnym tonie wypowiadają się związani z Centre for Economic Policy Research (CEPR) autorzy monografii pt. *Geoeconomic Fragmentation: The Economic Risks from a Fractured World Economy*. Ich zdaniem od czasu globalnego kryzysu finansowego (2007–2008) światową gospodarkę osłabił szereg wydarzeń, w tym brexit, wojna handlowa USA–Chiny, pandemia COVID-19 i liczne konflikty zbrojne, w szczególności wojny w Ukrainie i w Strefie Gazy². Ponadto na przestrzeni dwóch ostatnich lat mieliśmy do czynienia ze wzrostem protekcjonizmu handlowego, poważnymi zakłóceniami globalnych łańcuchów produkcji, niekontrolowaną inflacją i rosnącym poziomem zadłużenia publicznego. To nagromadzenie negatywnych zjawisk może oznaczać, że gospodarka światowa zmierza w kierunku bezprecedensowej konfluencji kryzysów gospodarczego, finansowego i zadłużeniowego³.

¹ IMF, *Geoeconomic Fragmentation and the Future of Multilateralism*, IMF Staff Discussion Notes, styczeń 2023.

² S. Aiyar, A.F. Presbitero, M. Ruta (red.), *Geoeconomic Fragmentation: The Economic Risks from a Fractured World Economy*, Centre for Economic Policy Research, London 2023.

³ N. Roubini, *The Unavoidable Crash*, Project Syndicate, 2 grudnia 2022 r., <https://www.project-syndicate.org/commentary/stagflationary-economic-financial-and-debt-crisis-by-nouriel-roubini-2022-12> (dostęp: 8.02.2024).

Przewycięzenie współczesnych zagrożeń dla stabilności gospodarki światowej wydaje się możliwe jedynie poprzez zaangażowanie w ten proces całej społeczności międzynarodowej. Jednak obecnie – w 75. rocznicę uchwalenia Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (10 grudnia 2023 r.) oraz na półmetku realizacji światowej agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju (Agenda 2030) – współpraca wielostronna (nie tylko ta gospodarcza) pogrążona jest w głębokim kryzysie. Na poważny kryzys multilateralizmu w 2023 r. wskazał m.in. Dennis Francis, przewodniczący 78. sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych (NZ): jego zdaniem jedynie wielostronne mechanizmy współpracy pozwolą zapewnić pokój, dobrobyt, postęp i zrównoważony rozwój⁴.

Analogiczne opinie wielokrotnie pojawiały się również w wypowiedziach Kristaliny Georgiewej. Według dyrektora zarządzającej MFW osłabienie multilateralizmu oraz postępująca fragmentacja gospodarcza i polityczna pogłębiają problemy spowodowane przez zmiany klimatu, zadłużenie czy zakłócenia handlu. Mimo że nie wszystkie państwa w równym stopniu były beneficjentami integracji gospodarczej, to odwrócenie tych procesów nikomu nie przyniesie korzyści⁵.

Praktyka polityczna i gospodarcza głównych graczy w ostatnich miesiącach daleka była jednak od wspierania inicjatyw multilateralnych, napędzając proces fragmentacji i przyczyniając się do rosnącego pesymizmu w odniesieniu do przyszłości globalizacji i wielostronnego systemu zarządzania gospodarczego. Fragmentację geoeconomiczną najlepiej obrazuje wzrost ograniczeń handlowych w skali świata. Od II wojny światowej do globalnego kryzysu finansowego wzrastała otwartość gospodarcza państw. Proces ten jednak znacząco spowolnił po 2008 r. „Powolna globalizacja” (*slowbalization*)⁶, która wówczas nastąpiła, charakteryzowała się przedłużającym się spowolnieniem tempa reform handlowych i słabnącym poparciem politycznym dla otwartego handlu w obliczu wzrostu napięć geopolitycznych. W praktyce proces ten oznaczał przede wszystkim wprowadzanie nowych barier handlowych.

⁴ D. Francis, *Multilateral Cooperation: Are Global Challenges Outpacing Global Unity? Pathways to Reignite Solidarity towards 2030*, Columbia SIPA, 19 grudnia 2023 r., <https://multilateralism.sipa.columbia.edu/news/multilateral-cooperation-are-global-challenges-outpacing-global-unity-pathways-reignite> (dostęp: 8.02.2024).

⁵ K. Georgieva, „Confronting fragmentation where it matters most: Trade, debt, and climate action”, IMF Blog, 16 stycznia 2023 r., https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/01/16/Confronting-fragmentation-where-it-matters-most-trade-debt-and-climate-action?utm_medium=email&utm_source=govdelivery (dostęp: 8.02.2024).

⁶ Por. K. Jędrzejowska, A. Wróbel, „Wielki lockdown i deglobalizacja: wpływ pandemii COVID-19 na gospodarkę światową”, *Rocznik Strategiczny 2020/21*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2021, s. 174–175.

Dla wielu państw było to tożsame ze znacznym ograniczeniem wymiany handlowej i spowolnieniem tempa wzrostu gospodarczego⁷.

Na przestrzeni 2023 r. na forum licznych instytucji wielostronnych nasiliły się głosy, że remedium na międzynarodowe zawirowania gospodarcze stanowi powrót do otwartości gospodarczej – proces określany jako reglobalizacja. Reglobalizacja to koncepcja, która skupia się na wzajemnych powiązaniach, współpracy i handlu między państwami. Promuje ona dalszą integrację globalnych rynków i ekspansję globalnych łańcuchów wartości. Zdaniem wielu ekspertów może ona przynieść poszczególnym państwom i ich obywatelom wiele korzyści: od przyspieszenia tempa wzrostu gospodarczego po poprawę wskaźników społecznych i środowiskowych⁸.

Wobec obecnej kondycji gospodarki światowej podjęcie szybkich działań na rzecz naprawy sytuacji wydaje się niezbędne. O ile w pierwszej połowie 2023 r. gospodarka światowa okazała się bardziej odporna na szoki, niż prognozowano, o tyle koniec roku 2023 i pierwsze tygodnie 2024 wskazują na bardzo skromne perspektywy wzrostu⁹. Mimo że większość raportów sugeruje wyhamowanie presji inflacyjnej, to tak naprawdę spadki te są przede wszystkim wynikiem zmian cen żywności i energii i mogą być krótkotrwałe. Inflacja bazowa, napędzana przez sektor usług i niestabilną sytuację na rynkach pracy, w skali świata pozostaje relatywnie stała. Podobny paradoks występuje w przypadku zadłużenia państw. O ile globalny poziom zadłużenia w 2023 r. minimalnie spadł, o tyle koszty jego obsługi znacząco wzrosły i nie można mówić o zażegnaniu widma kolejnego kryzysu zadłużeniowego. Trudno też w ostatnich miesiącach o postępy w zakresie redukcji ubóstwa czy realizacji pozostałych Celów Zrównoważonego Rozwoju (*Sustainable Development Goals, SDGs*)¹⁰.

W związku z powyższym niniejszy rozdział ma na celu przedstawienie kondycji gospodarki światowej w 2023 r., ze szczególnym uwzględnieniem dyktomii geoeconomiczna fragmentacja – reglobalizacja. Rozdział tradycyjnie już otwiera analiza podstawowych wskaźników makroekonomicznych i trendów w światowych procesach gospodarczych. W kolejnych częściach

⁷ A. Aiyar, A. Ilyina, „Charting globalization’s turn to slowbalization after global financial crisis”, IMF Blog, 8 lutego 2023 r., https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/02/08/charting-globalizations-turn-to-slowbalization-after-global-financial-crisis?utm_medium=email&utm_source=govdelivery (dostęp: 8.02.2023).

⁸ M. Yu, „Re-globalization or fragmentation: Choices and challenges”, WTO Opinion Piece, 12 września 2023 r., https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr23_e/wtr23_ch_miaojie_yu_e.pdf (dostęp: 8.02.2023).

⁹ IMF, *World Economic Outlook Update. Moderating Inflation and Steady Growth Open Path to Soft Landing*, styczeń 2024, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/01/30/world-economic-outlook-update-january-2024> (dostęp: 8.02.2024).

¹⁰ OECD, *Confronting Inflation and Low Growth, OECD Economic Outlook, Interim Report September 2023*, <https://www.oecd.org/economic-outlook/september-2023/> (dostęp: 8.02.2024).

tekstu przedstawiono kondycję światowego systemu handlu, zmiany w międzynarodowym systemie finansowym, jak też aktualne wyzwania dla realizacji światowej agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju. Rozdział kończą wnioski z przeprowadzonej analizy.

Gospodarka światowa w 2023 roku – inflacja, zadłużenie i rozwój sztucznej inteligencji

Analogicznie do sytuacji w 2022 r., również na przestrzeni 2023 r. i w początkach 2024 r. na światową koniunkturę gospodarczą w znaczący sposób oddziaływały konflikty zbrojne. Oprócz trwającej już niemal dwa lata rosyjskiej agresji na Ukrainę na sytuację na światowych rynkach wpływa obecnie przede wszystkim wojna w Strefie Gazy. Z perspektywy gospodarki światowej konflikt na Bliskim Wschodzie stanowi istotne zagrożenie ze względu na bezpośredni wpływ na ceny energii.

Ceny ropy naftowej były wysokie już w momencie ataku Hamasu na Izrael, a dalszy rozwój konfliktu zwiększa prawdopodobieństwo zakłóceń w dostawach tego surowca. Od początku konfliktu w październiku 2023 r. ceny ropy wzrosły o około 5 USD za baryłkę, mimo że nie odnotowano dotychczas (początek lutego 2024 r.) istotnego spadku jej produkcji. Gdyby taki spadek nastąpił, skutki dla gospodarki światowej byłyby katastrofalne. Według szacunków MFW wzrost cen ropy o 10% przełożyłby się na obniżenie tempa globalnego wzrostu o 0,15 punktu procentowego oraz zwiększył inflację w skali świata przynajmniej o 0,4 punktu procentowego¹¹. Tym samym jeśli wojna w Strefie Gazy przerodzi się w szerszy konflikt regionalny, globalne skutki gospodarcze mogą obejmować nawet szok naftowy analogiczny do tego z lat 70. ubiegłego wieku, szereg załamań na rynkach finansowych i przede wszystkim powrót stagflacji – równoczesnego spadku aktywności gospodarczej i gwałtownego wzrostu cen¹².

Powyższa perspektywa wydaje się tym groźniejsza, że – jak już wskazano – obecne tempo wzrostu gospodarki światowej trudno uznać za satysfakcjonujące. Dane MFW z końca stycznia 2023 r. wskazują, że globalny wzrost gospodarczy w 2023 r. wyniósł 3,1%. Prognozy na 2024 r. zakładają, że również w tym roku światowa gospodarka wzrośnie o 3,1%, podczas gdy w 2025 r.

¹¹ G.M. Milesi-Ferretti, „The Israel and Gaza war: Economic repercussions”, Brookings, 23 października 2023 r., <https://www.brookings.edu/articles/the-israel-and-gaza-war-economic-repercussions/> (dostęp: 8.02.2024); IMF, *World Economic Outlook. Navigating Global Divergencies*, październik 2023, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/10/10/world-economic-outlook-october-2023> (dostęp: 8.02.2024), Ramka 1.3.

¹² N. Roubini, „The economic consequences of the Gaza war”, Project Syndicate, 10 listopada 2023 r., <https://www.project-syndicate.org/commentary/israel-hamas-gaza-war-economic-effects-four-scenarios-by-nouriel-roubini-2023-11?barrier=accesspaylog> (dostęp: 8.02.2024).

będzie to 3,2%. Mimo że prognoza na 2024 r. została skorygowana 0,2% na plus względem danych z października 2023 r., to i tak wzrost gospodarczy przewidywany na lata 2024–2025 jest znacznie niższy od historycznej średniej za dwie pierwsze dekady XXI w. (2000–2019) wynoszącej 3,8%¹³.

Również efekty działań na rzecz wyhamowania inflacji nie są zadowalające. Rok 2023 przyniósł jedynie częściowe ograniczenie wzrostu cen, mimo że dzięki restrykcyjnej polityce pieniężnej większości banków centralnych w ostatnich miesiącach tempo inflacji spadało szybciej, niż pierwotnie zakładano. Wstępne dane mówią o wzroście cen w 2023 r. o 6,8%, podczas gdy w 2022 r. sięgał on 8,7%. W 2024 r. wskaźnik inflacji ma wynieść około 5,8%, a w 2025 r. 4,4%. Przy czym inflacja bazowa (tj. wskaźnik pomijający najbardziej zmienne elementy w postaci cen żywności i energii) w 2023 r. wyniosła około 3,0% (przy 3,5% w 2022 roku). W 2024 r. ma ona spaść do poziomu poniżej 2,9%. Oczywiście scenariusz taki możliwy jest tylko wówczas, jeśli nie wystąpią nowe kryzysy. W najbliższych miesiącach – oprócz sytuacji na Bliskim Wschodzie – na światowe ceny negatywny wpływ mieć mogą m.in. pogłębiające się problemy sektora nieruchomości w Chinach (i nie tylko) czy przebieg wyborów prezydenckich w USA¹⁴. Co więcej, w przeciwieństwie do MFW prognoza S&P Global Market Intelligence zakłada, że wobec wyższych cen surowców energetycznych i zmienności cen żywności w 2024 r. nie ma szans na wyhamowanie wzrostu cen¹⁵.

Zapobieganiu dalszemu wzrostowi cen nie sprzyja również utrzymywanie się wysokiego poziomu globalnego zadłużenia publicznego i prywatnego. Po gwałtownym wzroście poziomu zadłużenia w czasie pandemii COVID-19 sytuacja w tym zakresie wygląda stabilnie. Jednak również w przypadku tego wskaźnika poprawa sytuacji jest pozorna. Zgodnie z najnowszą aktualizacją IMF Global Debt Database globalne obciążenie długiem wprawdzie zmniejszyło się drugi rok z rzędu mimo pozostawiania powyżej wysokiego poziomu sprzed pandemii¹⁶. Całkowite zadłużenie wyniosło na początku 2022 r. 238% globalnego PKB. Jednak wiele rządów kontynuuje politykę utrzymywania wysokich deficytów fiskalnych, zwiększając wydatki w celu pobudzenia wzrostu gospodarczego i reagowania na skoki cen żywności i energii, nawet po zakończeniu wsparcia fiskalnego związanego z pandemią. Oznacza to, że

¹³ IMF, *World Economic Outlook Update*, op. cit.; IMF, *World Economic Outlook*, op. cit.

¹⁴ IMF, *World Economic Outlook Update*, op. cit.

¹⁵ K. Wattret, „The outlook for inflation? It’s sticky”, S&P Global Market Intelligence, Blog, 20 września 2023 r., <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/mi/research-analysis/global-economic-analysis-sept-2023-sticky-situation.html> (dostęp: 8.02.2024).

¹⁶ IMF, *Back to the Trend? Global Debt Evolution Before and After the Pandemic*, 2023 Update of the IMF Global Debt Database, 13 września 2023 r. <https://www.imf.org/en/News/Seminars/Conferences/2023/09/13/back-to-the-trend-global-debt-evolution> (dostęp: 8.02.2024).

również w 2023 i 2024 r. trudno spodziewać się znaczącej redukcji globalnego zadłużenia¹⁷.

Co więcej, nawet jeśli poziom zadłużenia będzie spadał, spadek ten ominie koszty obsługi istniejących długów. Problem ten dotyczy w pierwszej kolejności państw o niskim dochodzie, które w ciągu dwóch lat muszą spłacić znaczną część pożyczek z okresu pandemii. Każdego roku muszą one refinansować około 60 mld USD długu zewnętrznego, co stanowi niemal trzykrotność średniej dla tego wskaźnika w dekadzie do 2020 r. Jednak wobec wielu konkurencyjnych potrzeb finansowych, w tym ze strony państw o wyższym poziomie dochodu (gospodarki wschodzące i wysoko rozwinięte), istnieje znaczne ryzyko kryzysu płynności – niemożności pozyskania na czas wystarczającego finansowania po przystępnych kosztach. To z kolei może doprowadzić do pogłębienia destabilizującego kryzysu zadłużenia¹⁸.

Stabilizacji cen i przyspieszeniu tempa światowego wzrostu nie sprzyja również niemal rekordowa zmienność globalnych stóp procentowych, w szczególności w odniesieniu do długoterminowych obligacji skarbowych. Rentowność 10-letnich amerykańskich obligacji skarbowych obecnie ponownie rośnie po spadku z 16-letniego maksimum na poziomie 5% w październiku 2023 r. Podobne zmiany zaszły w pozostałych gospodarkach rozwiniętych, podczas gdy gospodarki rynków wschodzących odnotowywały łagodniejsze ruchy stóp procentowych¹⁹.

Światowa sytuacja gospodarcza zależna jest oczywiście od kondycji największych gospodarek. W 2023 r. liderami wzrostu były przede wszystkim największe rynki wschodzące: Indie i Chiny, które odnotowały odpowiednio 6,3- i 5,1-procentowy wzrost gospodarczy. Jednak w przypadku obu tych państw trudno przewidzieć, jak dalej rozwinie się sytuacja. Na gospodarkę Indii znaczny wpływ mogą wywrzeć wyniki wyborów parlamentarnych w kwietniu 2024 r., podczas gdy Chinom zagraża kryzys na rynku nieruchomości. Niemniej jednak zdecydowanie gorzej na tym tle wypadają gospodarki wysoko rozwinięte. Stany Zjednoczone odnotowały w 2023 r. jedynie 2,2-procentowy wzrost, a dalsze prognozy są dla amerykańskiej gospodarki zdecydowanie niekorzystne. Podobnie wygląda sytuacja Japonii, nie mówiąc już

¹⁷ V. Gaspar, M. Poplawski-Ribeiro, J. Yoo, „Global debt is returning to its rising trend”, IMF Blog, 13 września 2023 r., https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/09/13/global-debt-is-returning-to-its-rising-trend?utm_medium=email&utm_source=govdelivery (dostęp: 8.02.2024).

¹⁸ A. Holland, C. Pazarbasioglu, „How to ease rising external debt-service pressures in low-income countries”, IMF Blog, 24 stycznia 2024 r., https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2024/01/24/how-to-ease-rising-external-debt-service-presures-in-low-income-countries?utm_medium=email&utm_source=govdelivery (dostęp: 8.02.2024).

¹⁹ T. Adrian, F. Natalucci, J. Wu, „Emerging markets navigate global interest rate volatility”, IMF Blog, https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2024/01/31/emerging-markets-navigate-global-interest-rate-volatility?utm_medium=email&utm_source=govdelivery (dostęp: 8.02.2024).

o państwach strefy euro (0,6% wzrostu w 2023 r.). W przypadku państw Unii Europejskiej (UE) zwraca uwagę recesja w Niemczech – w 2023 r. niemiecka gospodarka skurczyła się o 0,2%. Poza UE w Europie obawy budzi również kondycja brytyjskiej gospodarki, której wzrost w 2023 r. był bliski zera²⁰.

Ujemny wzrost gospodarczy w 2023 r. odnotowało wiele państw rozwijających się. O ponad 2% skurczyła się gospodarka pogrążonej w kolejnym kryzysie Argentyny. Bardzo źle wygląda sytuacja w Strefie Gazy – najnowsze dostępne dane wskazują, że w pierwszej połowie 2023 r. jej PKB skurczył się o 4,5%. Szacuje się, że w 2023 r. roczny PKB Strefy Gazy spadł o 655 mln USD, co odpowiada 24% PKB²¹.

Na tle powyższych danych nie dziwi, że również w przypadku światowych przepływów bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) w 2023 r. trudno mówić o spektakularnych wynikach. Wstępne dane Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD) wskazują, że w 2023 r. światowe przepływy BIZ wzrosły o 3% i wyniosły na koniec tego roku 1,37 bln USD²². Jednak ponownie mamy tutaj do czynienia z pozorną poprawą. UNCTAD wyjaśnia, że ożywienie inwestycyjne wynikało głównie z aktywności kilku wysoko rozwiniętych gospodarek europejskich. Po wykluczeniu tych gospodarek globalne przepływy BIZ wykazują spadek o 18% w 2023 r., przy czym dla pozostałych gospodarek Unii Europejskiej był to spadek o 23%, a Stany Zjednoczone, wiodący odbiorca BIZ na świecie, odnotowały spadek o 3%. Dane UNCTAD wskazują również na niepokojący trend spadkowy w zakresie inwestycji związanych z realizacją Agendy 2030 – w 2023 r. odnotowano o 27% mniej inwestycji związanych z SDGs niż rok wcześniej²³.

Na ożywienie przepływów BIZ w kolejnych latach pozytywnie może wpłynąć zgoda niemal 140 państw, wytwarzających łącznie ponad 90% światowego PKB, na wprowadzenie minimalnego podatku od dochodów przedsiębiorstw międzynarodowych na poziomie 15%. Wśród sygnatariuszy porozumienia są m.in.: USA, Chiny, Japonia, Niemcy, Wielka Brytania, Francja, Indie, Włochy, Brazylia i Korea Południowa. Zainicjowane przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organisation for Economic Co-operation and

²⁰ OECD, *Confronting Inflation and Low Growth...*, op. cit.

²¹ UNCTAD, „Preliminary assessment of the economic impact of the destruction in Gaza and prospects for economic recovery”, UNCTAD Rapid Assessment, styczeń 2024, <https://unctad.org/publication/preliminary-assessment-economic-impact-destruction-gaza-and-prospects-economic-recovery> (dostęp: 8.02.2024).

²² UNCTAD, *Global Investment Trends Monitor*, nr 46, 17 stycznia 2024 r., <https://unctad.org/publication/global-investment-trends-monitor-no-46> (dostęp: 8.02.2024).

²³ UNCTAD, „Global foreign direct investment grew 3% in 2023 as recession fears eased”, 17 stycznia 2024 r., <https://unctad.org/news/global-foreign-direct-investment-grew-3-2023-recession-fears-eased> (dostęp: 8.02.2024).

Development, OECD) wprowadzenie minimalnego podatku od dochodów przedsiębiorstw międzynarodowych można uznać za przejaw reglobalizacji – decyzja ta stanowi istotny krok w stronę standaryzacji systemów podatkowych i w sposób istotny wpłynie na przyspieszenie negocjacji w zakresie umów inwestycyjnych²⁴.

Istotnym czynnikiem, który w kolejnych miesiącach i latach oddziaływać będzie na światową gospodarkę, jest transformacja technologiczna, w szczególności postęp w zakresie rozwoju sztucznej inteligencji (*Artificial Intelligence*, AI). Wpływ AI na gospodarkę był jednym z przedmiotów obrad tegorocznego Światowego Forum Gospodarczego w Davos (World Economic Forum, WEF). W czasie obrad wskazano, że proces cyfrowej transformacji w handlu międzynarodowym już trwa. Do niepokojących wniosków doszli eksperci MFW, badając potencjalny wpływ sztucznej inteligencji na globalny rynek pracy – prawie 40% globalnego zatrudnienia jest narażone na jej wprowadzenie. Z jednej strony wykorzystanie AI może zwiększać produktywność, z drugiej strony aplikacje AI mogą przejąć zadania wykonywane obecnie przez ludzi, co może obniżyć zapotrzebowanie na siłę roboczą. Co więcej, technologia AI może przyczynić się do pogłębiania i tak już głębokich nierówności między państwami – wiele państw rozwijających się nie posiada infrastruktury ani wykwalifikowanej siły roboczej, aby w pełni wykorzystać technologię AI²⁵.

Handel światowy w 2023 roku

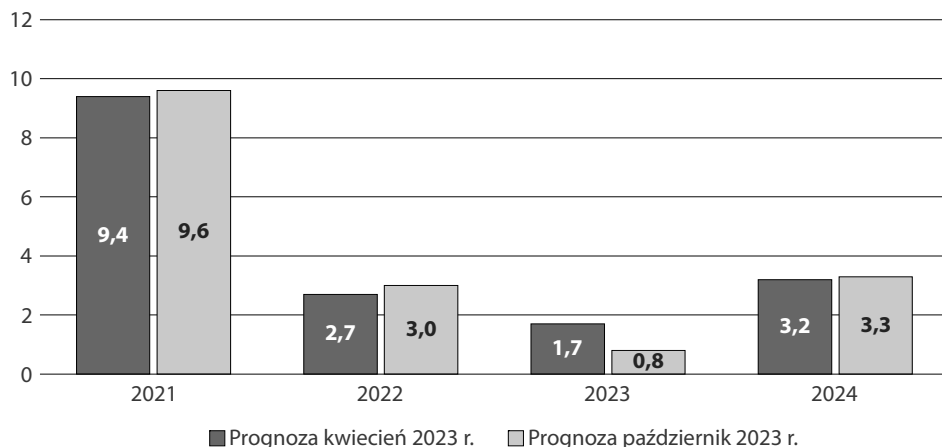
Wobec słabej dynamiki wzrostu gospodarki światowej w ostatnich miesiącach trudno się dziwić, że handel światowy w 2023 r. uległ spowolnieniu. Według Światowej Organizacji Handlu (World Trade Organization, WTO) w 2023 r. handel towarami rósł wolniej niż PKB. Spadek dynamiki był obserwowany już od czwartego kwartału 2022 r.²⁶ WTO w październiku 2023 r. zrewidowała wcześniejsze prognozy wzrostu światowego handlu towarami z 1,7% (kwiecień 2023 r.) do 0,8% (wykres 1). Zmianę tę należy wiązać z inflacją, wysokimi stopami procentowymi oraz napięciami geopolitycznymi, które w istotny sposób przyczyniły się do spadku dynamiki handlu światowego²⁷. Korekta ta

²⁴ J. Sobolak, „Nie tylko Myszka Miki. 10 najważniejszych zmian na świecie w styczniu”, *Business Insider*, 3 stycznia 2024 r., <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/10-kluczowych-wydarzen-na-poczatku-2024-r-sa-i-dobre-wiadomosci/6gcf7eg> (dostęp: 8.02.2024).

²⁵ K. Georgieva, „AI will transform the global economy. Let’s make sure it benefits humanity”, *IMF Blog*, 14 stycznia 2024 r., https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2024/01/14/ai-will-transform-the-global-economy-lets-make-sure-it-benefits-humanity?utm_medium=email&utm_source=govdelivery (dostęp: 8.02.2024).

²⁶ Por. K. Jędrzejowska, A. Wróbel, „Gospodarka światowa 2022–2023: czas niepewności, niepokoju i postępującej fragmentacji”, *Rocznik Strategiczny 2022/23*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2023, s. 178–182.

²⁷ WTO, *Global Trade Outlook and Statistics, Update October 2023*, WTO, Geneva 2023, s. 1.

Wykres 1

Światowy handel towarami, zmiana roczna (w %) w latach 2021–2024 według prognoz WTO z kwietnia i października 2023 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: WTO, *Global Trade Outlook and Statistics, Update October 2023*, WTO, Geneva 2023, s. 1.

wynika również z obniżenia oczekiwań dotyczących wzrostu gospodarczego w Ameryce Północnej i Azji, które wraz z Europą odpowiadają za zdecydowaną większość światowego handlu. W szczególności chińska gospodarka po pandemii odbiła się słabiej, niż oczekiwano. W porównaniu z prognozą z kwietnia 2023 r. w październiku WTO obniżyła prognozy wzrostu eksportu dla Ameryki Północnej o 1,1 punktu procentowego, dla Azji o 3 punkty procentowe²⁸.

Zgodnie z przewidywaniami WTO Ameryka Północna w 2023 r. odnotuje najsilniejszy wzrost eksportu na poziomie 3,6%. Na drugim miejscu plasuje się obszar poradziecki z wynikiem na poziomie 3,0%. Większość pozostałych regionów odnotuje jedynie niewielki wzrost eksportu, z wyjątkiem Afryki, gdzie oczekuje się, że eksport spadnie o 1,5%. W przypadku importu największy wzrost prognozuje się we Wspólnocie Niepodległych Państw (25%), na Bliskim Wschodzie (12,5%) i w Afryce (5,1%). Inne regiony odnotują niewielkie spadki, w tym Ameryka Północna (-1,2%), Ameryka Południowa (-1,0%), Europa (-0,7%) i Azja (-0,4%)²⁹. Wzrost przychodów z eksportu w przypadku Wspólnoty Niepodległych Państw i Bliskiego Wschodu należy wiązać z rosnącym popytem na paliwa od czasu wybuchu wojny w Ukrainie. Czynniki te doprowadziły również do szybszego wzrostu importu w porównaniu z pozostałymi regionami, zwłaszcza w pierwszej połowie 2023 r.

²⁸ Ibidem.

²⁹ WTO, *Global Trade Outlook...*, op. cit., s. 6.

Tabela 1

Światowy handel towarami według regionów, zmiana roczna (w %) w latach 2021–2024 według prognoz WTO z kwietnia i października 2023 r.

	2019	2020	2021	2022	2023P*	2024P*
Wolumen światowego handlu towarami	0,4	-5,0	9,6	3,0	0,8	3,3
Eksport						
Ameryka Północna	0,4	-8,9	6,5	4,2	3,6	2,7
Ameryka Południowa	-1,6	-4,9	6,5	2,2	1,7	0,6
Europa	0,4	-7,7	8,0	3,4	0,4	2,2
WNP	0,0	-1,0	-1,8	-4,5	3,0	1,9
Afryka	0,1	-6,8	5,2	-0,8	-1,5	4,1
Bliski Wschód	-1,0	-6,5	-0,4	7,7	2,0	3,8
Azja	0,8	0,6	13,1	0,4	0,6	5,1
Import						
Ameryka Północna	-0,6	-5,9	12,5	6,0	-1,2	2,2
Ameryka Południowa	-2,0	-10,5	26,2	3,6	-1,0	3,3
Europa	0,2	-7,2	8,5	5,7	-0,7	1,6
WNP	8,5	-5,4	10,3	-5,5	25,0	-4,0
Afryka	4,4	-15,2	8,3	6,3	5,1	3,1
Bliski Wschód	11,4	-9,0	12,8	13,7	12,5	4,6
Azja	-0,5	-0,8	10,6	-0,5	-0,4	5,8
Państwa najmniej rozwinięte (LDCs)						
Eksport towarów	0,4	-0,9	-1,0	1,1	2,2	5,6
Import towarów	2,4	-8,9	9,9	1,8	1,2	3,1

* Prognoza.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: WTO, *Global Trade Outlook...*, op. cit., s. 7.

Po agresji Federacji Rosyjskiej w 2022 r. ceny surowców wzrosły bowiem znacząco w oczekiwaniu na zakłócenia w dostawach. Wartość ropy naftowej i gazu ziemnego osiągnęła szczyt w połowie 2022 r. i choć od tego czasu ceny gwałtownie spadły, pozostają nadal wysokie w porównaniu z historycznymi wskaźnikami³⁰.

W poszczególnych grupach towarów odnotowano odmienną dynamikę wzrostu wymiany. Do spadku dynamiki handlu towarami w pierwszej połowie

³⁰ World Economic Forum, Davos Agenda, „WTO has downgraded expectations of global trade in 2023 – here’s why”, 12 października 2023 r., <https://www.weforum.org/agenda/2023/10/global-trade-slump-inflation-projection> (dostęp: 15.01.2024).

2023 r. przyczyniło się zwłaszcza kilka sektorów, w których zaobserwowano dwucyfrowy spadek w porównaniu z analogicznym okresem rok wcześniej. Są to: paliwa i produkty górnictwa (-15%), żelazo i stal (-17%) oraz tekstylia (-16%). Dla porównania handel wyrobami produkcyjnymi spadł tylko o 4% dzięki silnemu wzrostowi eksportu produktów sektora motoryzacyjnego (18%) i innych maszyn (6%)³¹.

Po silnym odbiciu w 2022 r., zwłaszcza w transporcie i podróżach, dynamika światowego handlu usługami wyhamowała w 2023 r. Wstępne dane WTO pokazują umiarkowany wzrost dynamiki wymiany usług. Światowy handel usługami wzrósł o 9% rok do roku w pierwszym kwartale 2023 r.; dla porównania w drugim kwartale 2022 r. odnotowano wzrost o 19% rok do roku³². Wykres 2 przedstawia wzrost handlu usługami komercyjnymi w wybranych gospodarkach w pierwszej połowie 2023 r. Według tych danych największy wzrost w eksporcie usług odnotowano w przypadku Indii (23%), następnie uplasowała się Japonia (17%), Wielka Brytania (8%) i Stany Zjednoczone (7%). Niewielki, jednoprocentowy wzrost eksportu usług wystąpił w odniesieniu do Francji i Singapuru. Warto zwrócić uwagę na Chiny i Niemcy. Gospodarki te odnotowały bowiem spadek eksportu usług w porównaniu z analogicznym okresem rok wcześniej, było to odpowiednio -12% i -4%. Po stronie importu Chiny i Wielka Brytania odnotowały silny wzrost wartości handlu rok do roku, wynoszący odpowiednio 16% i 14%, tymczasem w innych państwach nastąpiły umiarkowane wzrosty od 3% do 9%³³.

Według dostępnych sektorowych statystyk handlu usługami dla pierwszego kwartału 2023 r. największa dynamika wystąpiła w przypadku podróży. Sektor ten w porównaniu z pierwszym kwartałem 2022 r. odnotował wzrost na poziomie 58%. Zdecydowanie mniej spektakularne wyniki wystąpiły w usługach związanych z towarami (5%) i usługach pozostałych (5%). Z kolei w transporcie zauważono 5-procentowy spadek³⁴.

Według prognoz ekonomistów Światowego Forum Ekonomicznego sytuacja gospodarcza na świecie nie poprawi się w perspektywie krótkoterminowej. W odniesieniu do handlu w 2024 r. prognozowana jest jednak wyższa dynamika wzrostu w porównaniu z rokiem 2023³⁵. Dodatkowo w przeciwieństwie do 2023 r. handel ma wykazać wyższy wzrost niż produkt światowy. W handlu towarami WTO spodziewa się wzrostu na poziomie 3,3% (wykres 1). Najwyższy wzrost eksportu i importu towarów wystąpi w Azji, odpowiednio

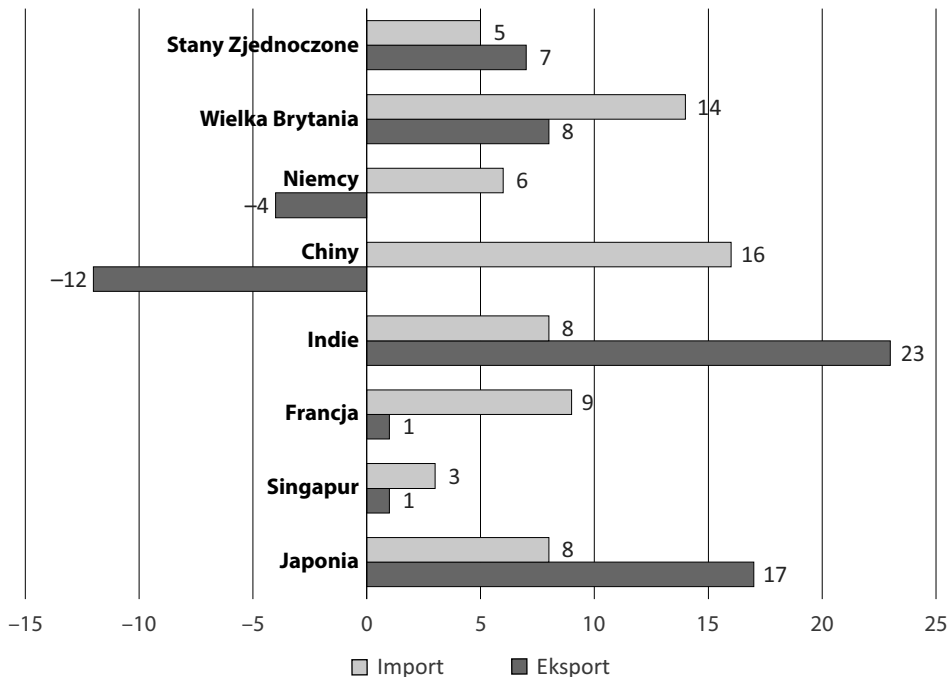
³¹ WTO, *Global Trade Outlook...*, op. cit., s. 8.

³² WTO, „WTO lowers 2023 trade growth forecast amid global manufacturing slowdown”, 5 października 2023 r., https://www.wto.org/english/news_e/news23_e/tfore_05oct23_e.htm (dostęp: 15.01.2024).

³³ WTO, *Global Trade Outlook...*, op. cit., s. 9.

³⁴ Ibidem, s. 8.

³⁵ World Economic Forum, op. cit.

Wykres 2

Wzrost handlu usługami komercyjnymi wybranych gospodarek w pierwszej połowie 2023 r. (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: WTO, *Global Trade Outlook...*, op. cit., s. 9.

5,1% i 5,8%. W eksporcie na drugim miejscu uplasowała się Afryka z wynikiem 4,1%, w imporcie Bliski Wschód ze wzrostem na poziomie 4,5%. Spadek eksportu i importu prognozowany jest natomiast na obszarze poradzieckim³⁶.

Wyzwania dla systemu zarządzania handlem światowym

Rok 2023 upłynął w WTO pod znakiem przygotowań do 13. Konferencji Ministerialnej (13. WTO Ministerial Conference, MC13), zaplanowanej na 26–29 lutego 2024 r. w Abu Zabi. Sukces poprzedniej konferencji ministerialnej zwiększył oczekiwania wobec kolejnego spotkania na najwyższym szczeblu członków organizacji. WTO nadal mierzy się z ogromnymi problemami w zakresie efektywności jej podstawowych funkcji. Wydaje się jednak, że 13. Konferencja Ministerialna nie przyczyni się do poprawy funkcjonalności organizacji zarówno w odniesieniu do funkcji negocjacyjnej, jak i systemu rozstrzygania sporów. Brak znaczącego postępu w rozmowach nad reformą

³⁶ WTO, *Global Trade Outlook...*, op. cit., s. 6–7.

organizacji oraz w ramach poszczególnych obszarów negocjacyjnych nie napawa optymizmem wobec wyników MC13. Na 17 dni przed spotkaniem ministerialnym na stronie spotkania dostępne są zaledwie trzy dokumenty: Wstępny porządek obrad³⁷, Deklaracja ministerialna grupy LDC³⁸, Aspekty pomocy rozwojowej w sektorze bawełny³⁹.

Wstępny porządek obrad konferencji obejmuje cztery główne punkty: 1) przegląd działalności WTO, 2) działania ministrów, 3) data i miejsce 14. Konferencji Ministerialnej (14. WTO Ministerial Conference, MC14), 4) wybór urzędników. Celem spotkania jest zatem dokonanie przeglądu działania i funkcjonowania wielostronnego systemu handlowego oraz złożenie ogólnych oświadczeń z tym związanych. Podczas niego przedstawione zostaną raporty dyrektor generalnej, Rady Generalnej i innych organów WTO na temat działań w ramach ich odpowiednich mandatów. W odniesieniu do punktu drugiego oczekiwane są działania ministrów w formie deklaracji i decyzji ministerialnych, które uznane zostaną za niezbędne dla prac WTO. W trakcie 13. Konferencji Ministerialnej powinna również zapaść decyzja dotycząca terminu kolejnego spotkania ministerialnego WTO. W grudniu 2022 r. Rada Generalna formalnie uzgodniła, że gospodarzem MC14 będzie Kamerun. Dokładny termin MC14 pozostawiono jednak do uzgodnienia w późniejszym terminie. Ważnym punktem MC13 jest również wybór urzędników organizacji⁴⁰.

Deklaracja ministerialna państw najmniej rozwiniętych (*Least Developed Countries*, LDCs) określa priorytety WTO według państw tej grupy m.in. w następujących obszarach: rolnictwo i bezpieczeństwo żywnościowe; subsydia dla rybołówstwa; paragraf 8 Dokumentu Wynikowego MC12 dotyczący specjalnych zwolnień dla państw LDC w sektorze usług, w odniesieniu do reguł pochodzenia oraz decyzji o bezcłowym i bezkontyngentowym handlu (*duty-free and quota-free*, DFQF); reforma WTO; handlowe aspekty COVID-19; specjalne i zróżnicowane traktowania; artykuł 66.2 porozumienia TRIPS⁴¹; handel elektroniczny; Enhanced Integrated Framework (EIF)⁴²; Aid for Trade (AFT);

³⁷ WTO, Ministerial Conference Thirteenth Session Abu Dhabi, 26–29 February 2024, Provisional agenda, WT/MIN(24)/W/1, 22 January 2024.

³⁸ WTO, Ministerial Conference Thirteenth Session Abu Dhabi, 26–29 February 2024, Least Development Country Group Ministerial Declaration, Priorities at the World Trade Organization, WT/MIN(24)/2, 18 January 2024.

³⁹ WTO, Ministerial Conference Thirteenth Session Abu Dhabi, 26–29 February 2024, Developmental assistance aspects of cotton, Tenth Periodic Report by the Director General, WT/GC/260, WT/CFMC/DG/10, WT/MIN(24)/1, 30 November 2023.

⁴⁰ WTO, Ministerial Conference Thirteenth Session Abu Dhabi, 26–29 February 2024, Provisional agenda, op. cit.

⁴¹ TRIPS (Agreement of Trade-Related Aspects of Intellectual Property) – Porozumienie ws. handlowych aspektów praw własności intelektualnej.

⁴² Enhanced Integrated Framework (EIF) to jedynie wielostronne partnerstwo poświęcone wyłącznie wspieraniu krajów najsłabiej rozwiniętych (LDC) w wykorzystywaniu handlu jako motoru wzrostu, zrównoważonego rozwoju i ograniczania ubóstwa. Partnerstwo EFI obejmuje

handel i środowisko; akcesja nowych członków. W deklaracji szczególnie podkreślono, że „rozwój oraz specjalne i zróżnicowane traktowanie krajów rozwijających się, zwłaszcza krajów najslabiej rozwiniętych, muszą pozostać kluczowe dla integracji oraz wiarygodności i skuteczności wielostronnego systemu handlowego w celu promowania uprzemysłowienia, dywersyfikacji gospodarczej, zmniejszania nierówności i zrównoważonego rozwoju, które stają się coraz bardziej istotne w następstwie pandemii COVID-19”⁴³.

Trzeci z udostępnionych dokumentów to Raport dyrektor generalnej ws. pomocy rozwojowej w sektorze bawełny. Omawia on działania WTO w tym obszarze od poprzedniego cyklicznego raportu poświęconego tej kwestii. Mandat dla prac WTO nad aspektami pomocy rozwojowej w odniesieniu do bawełny został uzgodniony w 2004 r. (tzw. pakiet lipcowy) i potwierdzony wraz z dalszymi uszczegółowieniami na trzech konferencjach ministerialnych WTO w Hongkongu (2005), Bali (2013) i Nairobi (2015)⁴⁴.

W grudniu 2023 r. i styczniu 2024 r. członkom organizacji udało się osiągnąć również pewien postęp w rozmowach dotyczących integracji małych gospodarek z systemem handlowym, handlu i zrównoważonego rozwoju (Trade and Environmental Sustainability Structured Discussions, TESSD), zanieczyszczeń tworzywami sztucznymi oraz rolnictwa. W dniu 1 grudnia 2023 r. członkowie WTO uzgodnili bowiem projekt decyzji, która ma zostać przedłożona ministrom handlu do zatwierdzenia na 13. Konferencji Ministerialnej, aby pomóc w dalszej integracji małych gospodarek ze światowym systemem handlu⁴⁵. Uczestnicy Dialogu w sprawie Zanieczyszczeń Tworzywami Sztucznymi (76 członków WTO) sfinalizowali projekt tekstu Oświadczenia Ministerialnego podczas spotkania w dniu 26 stycznia 2024 r.⁴⁶ Z kolei w dniu 30 stycznia na posiedzeniu zespołu negocjacyjnego ds. rolnictwa przewodniczący, ambasador Alparslan Acarsoy z Turcji, przedstawił projekt tekstu negocjacyjnego do rozważenia przez członków WTO w ramach

51 krajów LDC, 24 darczyńców i osiem agencji partnerskich, ściśle współpracuje z rządami, organizacjami rozwojowymi, społeczeństwem obywatelskim i środowiskiem akademickim. Wykorzystuje wspólne know-how i doświadczenia, aby rozwiązywać najpilniejsze na świecie kwestie wynikające z wykorzystywania handlu jako narzędzia rozwoju w państwach najbardziej potrzebujących. Zob. WTO, Enhanced Integrated Framework, https://www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/teccop_e/if_e.htm (dostęp: 8.02.2024).

⁴³ WTO, Ministerial Conference Thirteenth Session Abu Dhabi, 26–29 February 2024, Least Development Country..., op. cit.

⁴⁴ WTO, Ministerial Conference Thirteenth Session Abu Dhabi, 26–29 February 2024, Developmental assistance..., op. cit.

⁴⁵ WTO, „Members agree on draft MC13 decision on small economies’ integration into trading system”, 1 grudnia 2023 r., https://www.wto.org/english/news_e/news23_e/devel_01dec23_e.htm (dostęp: 7.02.2024).

⁴⁶ WTO, „Plastics Pollution Dialogue finalizes text for MC13 Ministerial Statement”, 26 stycznia 2024 r., https://www.wto.org/english/news_e/news24_e/ppesp_26jan24_e.htm (dostęp: 7.02.2024).

konferencji ministerialnej⁴⁷. Członkowie WTO biorący udział w zorganizowanych dyskusjach na temat handlu i zrównoważonego rozwoju środowiska (TESSD) w dniu 25 stycznia 2024 r. rozważali natomiast dalsze udoskonalenia pakietu wyników grupy. Pakiet odzwierciedla postępy poczynione od czasu 12. Konferencji Ministerialnej i wyznacza drogę do określenia możliwych konkretnych działań w zakresie polityki handlowej w celu wspierania zrównoważonego rozwoju środowiska⁴⁸.

Ramowe określenie agendy 13. Konferencji Ministerialnej WTO oraz ograniczona liczba dostępnych obecnie dokumentów przygotowanych do rozważenia w trakcie tego spotkania utrudnia prognozowanie wyników w konkretnych obszarach. Oprócz wspomnianych już kwestii należy się spodziewać, iż w trakcie rozmów w Abu Zabi poruszone zostaną prawdopodobnie sprawy subsydiów dla rybołówstwa, utrzymywania zapasów publicznych dla celów bezpieczeństwa żywnościowego, handlu elektronicznego, regulacji krajowych w usługach, ułatwień inwestycyjnych, moratorium celnego na transmisje elektroniczne. W trakcie konferencji powinno dojść również do rozszerzenia organizacji o dwóch nowych członków – Timor Wschodni i Komory⁴⁹. Rozszerzenie to jest o tyle ważne, że mimo głębokiego kryzysu organizacji nadal są państwa gotowe wykonać dużą pracę, aby stać się członkiem wielostronnego systemu handlowego, postrzegają bowiem WTO jako ważny instrument realizacji ich interesów gospodarczych⁵⁰.

Rozmowy w sprawie eliminacji subsydiów w rybołówstwa są kontynuowane od 12. Konferencji Ministerialnej, której wynikiem jest porozumienie w tej sprawie. Nieuregulowane wówczas kwestie są przedmiotem dalszych rokowań, które zostały szczególnie zintensyfikowane po grudniowej Radzie Generalnej WTO. Istnieją jednak duże obawy, iż nie uda zakończyć się tego procesu w ramach lutowego spotkania ministerialnego WTO. Dodatkowo prawdopodobnie nie zostanie zakończony również proces ratyfikacji stanowiącego wynik 12. spotkania ministerialnego porozumienia ws. subsydiów w rybołówstwie⁵¹. Aby umowa weszła w życie, wymagane jest 110 ratyfikacji członków

⁴⁷ WTO, „Agriculture negotiations enter final straight as MC13 approaches”, 17 stycznia 2024 r., https://www.wto.org/english/news_e/news24_e/agng_17jan24_e.htm; WTO, Chair introduces draft text for agriculture negotiations in run-up to MC13, 30 January 2024, https://www.wto.org/english/news_e/news24_e/agng_30jan24_e.htm (dostęp: 7.02.2024).

⁴⁸ WTO, „Members make progress on trade and environmental sustainability outcomes for MC13”, 25 stycznia 2024 r., https://www.wto.org/english/news_e/news24_e/tessd_25jan24_e.htm (dostęp: 7.02.2024).

⁴⁹ Od czasu akcesji Afganistanu i Liberii w 2016 r. do organizacji nie przystąpiła żadna gospodarka.

⁵⁰ D. Elms, „What to expect from WTO MC13”, <https://www.hinrichfoundation.com/profiles/experts-contributors/deborah-elms> (dostęp: 7.02.2024).

⁵¹ WTO, Ministerial Conference Twelfth Session Geneva, 12–15 June 2022, Agreement on Fisheries Subsidies, Ministerial Decision of 17 June 2022, WT/MIN(22)/33, WT/L/1144.

organizacji. Mniej więcej na miesiąc przed rozpoczęciem 13. Konferencji Ministerialnej do WTO spłynęło jedynie około połowy wymaganej liczby ratyfikacji⁵².

Duże kontrowersje wśród członków organizacji wzbudzają w szczególności rokowania plurilateralne⁵³. Wprawdzie w dwóch obszarach – regulacji krajowych w dziedzinie usług i ułatwień inwestycyjnych – udało się uzgodnić wstępne wersje umów⁵⁴, które mogą być ogłoszone w trakcie konferencji ministerialnej, jednak sam sposób prowadzenia rokowań w ograniczonej grupie członków WTO nie jest akceptowany przez wiele państw WTO, w tym m.in. Indie i RPA. W odniesieniu do handlu elektronicznego nadal trwają prace nad pakietem propozycji, który mógłby być zatwierdzony w Abu Zabi w ramach kolejnego projektu plurilateralnego⁵⁵.

Podobnie jak podczas 12. Konferencji Ministerialnej ponownie należy rozstrzygnąć kwestię moratorium celnego na transmisje elektroniczne. Na poprzedniej konferencji zostało ono przedłużone z niemałymi trudnościami do kolejnego spotkania głównego organu WTO. Nasuwa się pytanie, czy i tym razem uda się pozytywnie rozwiązać tę kwestię. Indie i RPA, do których dołączyła Indonezja, domagają się bowiem wygaśnięcia moratorium, aby rządy mogły wykorzystać nowe narzędzie do zwiększenia przychodów i wspierania krajowego przemysłu. Z uwagi na potencjał i rolę Indii w handlu elektronicznym postawa ta jest nie do końca zrozumiała nie tylko dla innych członków organizacji, lecz także dla indyjskich przedsiębiorców. Krytycznie wobec działań Indii w tym zakresie wypowiedział się m.in. Ashok Chandak, prezes India Electronics and Semiconductor⁵⁶. Według analiz Organizacji

⁵² D. Elms, op. cit.

⁵³ Zob. K.M. Rockwell, „Plurilaterals show a way forward for the WTO”, 22 listopada 2022 r., <https://www.hinrichfoundation.com/research/article/wto/plurilaterals-a-way-forward-wto> (dostęp: 7.02.2024).

⁵⁴ Umowa inwestycyjna, w której uczestniczy ponad 110 członków, usprawnia procedury administracyjne, oferuje inwestorom zagranicznym informacje o tym, jak inwestować, z kim się kontaktować i gdzie składać skargi. Nie obejmuje ona ochrony inwestorów zagranicznych ani mechanizmu rozstrzygania sporów między inwestorem a państwem. Zob. K.M. Rockwell, „A moment of truth for the WTO”, 6 lutego 2024 r., https://www.hinrichfoundation.com/research/article/wto/a-moment-of-truth-for-the-wto/?utm_campaign=article-rockwell-wto-moment-of-truth&utm_medium=email&_hsmi=292898538&_hsenc=p2ANqtz--ntvl0bMWpRjYQeyHsR75-8E3L8jOLn7J4J0reHV_XH9cpKJfI4SM67Pb3-Tlx18MJ1HCOBLtPJoIcTp1NIwIqMQjSNg&utm_content=20240206-weekly-research-&utm_source=hinrich-thought-leadership (dostęp: 7.02.2024).

⁵⁵ Dotychczas uzgodniono 13 elementów przyszłego porozumienia ws. handlu elektronicznego, na które zgodziło się 90 członków WTO. Uzgodnienia te obejmują międzynarodowe zasady i wytyczne dotyczące ochrony konsumentów, umów elektronicznych, podpisów elektronicznych i prywatności. Szerzej na temat handlu elektronicznego w ramach prac WTO: K.M. Rockwell, „25 years in making, WTO stalls on e-commerce deal”, 28 lutego 2023 r., <https://www.hinrichfoundation.com/research/wp/wto/25-years-wto-e-commerce-deal> (dostęp: 7.02.2024).

⁵⁶ *The Economic Times*, 26 stycznia 2024 r. Za: K.M. Rockwell, „A moment of truth...”, op. cit.

Współpracy Gospodarczej i Rozwoju nałożenie cła importowego na towary cyfrowe wygeneruje bowiem niewielkie przychody, jednocześnie zniechęcając do cyfrowych transakcji handlowych. Koszty tego działania poniosą w głównej mierze mniejsze i biedniejsze przedsiębiorstwa, zwłaszcza w krajach rozwijających się. Według OECD taki podatek od handlu elektronicznego wygenerowałby średnio tylko 0,68% całkowitych przychodów z cel i zaledwie 0,1% całkowitych przychodów rządowych⁵⁷.

Szczególnie istotnym i zdecydowanie długofalowym wyzwaniem dla WTO pozostaje kwestia przywrócenia efektywności systemu rozstrzygania sporów, reformy tego systemu i całej organizacji. Wydaje się, że państwa członkowskie nie są gotowe na rozpoczęcie procesu dogłębnych reform wielostronnego systemu handlowego. Obecne prace mają raczej charakter diagnozy i wstępnych koncepcji rozwiązania zidentyfikowanych problemów niż sprecyzowanego planu reform. Opierają się one na modelu określanym przez członków jako „reforma poprzez działanie” (*reform by doing*) i skupiają głównie na poprawie planowania i komunikacji wokół spotkań poszczególnych organów WTO⁵⁸.

Oprócz instytucjonalnych reform WTO musi sprostać współczesnym wyzwaniom, w tym m.in. fragmentacji handlu światowego. Kryzys WTO, postępująca proliferacja preferencyjnych umów handlowych, pandemia COVID-19, napięcia geopolityczne i związane z tym zakłócenia w funkcjonowaniu globalnych łańcuchów dostaw rodzą pytania o przyszłość handlu. Wobec tego zasadne wydają się podniesione we wstępie do tego rozdziału obawy odnośnie do geoeconomicznej fragmentacji, w szczególności wobec handlu światowego. Zdaniem głównego ekonomisty WTO Ralfa Ossy obawy tego typu są uzasadnione, ale na razie przedwczesne. Prezentując prognozy WTO dotyczące rozwoju handlu w 2023 i 2024 r., zauważył on bowiem: „w danych widzimy pewne oznaki fragmentacji handlu związanej z napięciami geopolitycznymi. Na szczęście szersza deglobalizacja jeszcze nie nadeszła. Dane sugerują, że towary są nadal wytwarzane za pośrednictwem złożonych łańcuchów dostaw, ale ich zasięg może się ustabilizować, przynajmniej w perspektywie krótkoterminowej. Dodatni wzrost wolumenu eksportu i importu powinien się powtórzyć w 2024 r., ale musimy zachować czujność”⁵⁹.

Z kolei dyrektor generalna WTO, Ngozi Okonjo-Iweala, zwróciła uwagę na zagrożenia wynikające z fragmentacji handlu światowego i jej niekorzystnych konsekwencji dla poziomu życia ludzi na całym świecie. Jej zdaniem „członkowie WTO muszą skorzystać z okazji, aby wzmocnić globalne ramy handlowe,

⁵⁷ OECD, „Understanding the potential scope, definition and impact of the WTO e-commerce Moratorium”, 3 października 2023 r., <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/59ceace9-en.pdf?expires=1706525585&id=id&accname=guest&checksum=4E65C8992C7496DF51DF7457AFDFBE74> (dostęp: 7.02.2024).

⁵⁸ D. Elms, op. cit.

⁵⁹ WTO, „WTO lowers 2023...”, op. cit.

unikając protekcjonizmu i wspierając bardziej odporną i sprzyjającą włączeniu społecznemu globalną gospodarkę. Światowa gospodarka, a w szczególności kraje ubogie, będzie miała trudności z odbudową bez stabilnego, otwartego, przewidywalnego, opartego na zasadach i sprawiedliwego wielostronnego systemu handlowego⁶⁰.

Zagrożeniom wynikającym z fragmentacji oraz korzyściom związanym z re-globalizacją WTO poświęciła ostatni raport dotyczący rozwoju handlu *World Trade Report 2023 – Re-globalization for a Secure, Inclusive and Sustainable Future*⁶¹. Autorzy raportu zwracają uwagę na korzyści, jakie przyniosło ustanowienie wielostronnego systemu handlowego. System ten od początku opierał się na zrozumieniu, że współzależność i współpraca przyczyniają się do pokoju i wspólnego dobrobytu. Wobec ryzyka fragmentacji wielostronnego systemu handlowego konieczna jest zatem ponowna globalizacja – włączenie większej liczby ludzi, gospodarek i pilnych kwestii do globalnego handlu i wzmocnienie wielostronnej współpracy. Handel okazał się bowiem źródłem bezpieczeństwa i pokoju, motorem redukcji ubóstwa i kluczowym narzędziem do walki ze zmianami klimatu. Z tego powodu re-globalizacja jest postrzegana przez WTO jako narzędzie budowy bardziej bezpiecznych, inkluzywnych i zrównoważonych gospodarek. Jest rozwiązaniem korzystniejszym niż fragmentacja. Globalne problemy wymagają bowiem globalnych rozwiązań. Wzmocniony wielostronny system handlowy nadzorowany przez WTO ma do odegrania ważną rolę w tym procesie⁶². Konieczna jest jednak, jak wspomniano wyżej, głęboka reforma WTO oraz przywrócenie efektywności jej podstawowych funkcji. Bez tego organizacja nie będzie w stanie sprostać współczesnym wyzwaniom gospodarczym ani stanowić skutecznego instrumentu realizacji celów ekonomicznych państw członkowskich.

Międzynarodowe rynki finansowe i rezerwy walutowe w 2023 roku

Po rekordowych spadkach w 2022 r. większość prognoz na 2023 r. zakładała co najwyżej umiarkowane ożywienie na międzynarodowych rynkach finansowych. Rozwój wydarzeń na światowych giełdach w ostatnich miesiącach przerósł jednak oczekiwania analityków. Jednym z elementów napędzających wzrost światowych indeksów była sytuacja na rynku nowych technologii, przede wszystkim wzrost zainteresowania inwestorów przedsiębiorstwami związanymi z technologiami AI i ich implementacją⁶³. W rezultacie w 2023 r.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ WTO, *World Trade Report 2023 – Re-globalization for a Secure, Inclusive and Sustainable Future*, WTO, Geneva 2023.

⁶² Ibidem, https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr23_e.htm (dostęp: 8.02.2024).

⁶³ G. Wearden, „Smiles all round as financial markets end 2023 on an unexpected high”, *The Guardian*, 31 grudnia 2023 r., <https://www.theguardian.com/business/2023/dec/31/smiles-all-round-as-financial-markets-end-2023-on-an-unexpected-high> (dostęp: 8.02.2024).

wskaźnik MSCI World Index ukazujący zmiany kapitalizacji rynku wzrósł o niemal $\frac{1}{4}$, z tym że motorem wzrostu były niemal wyłącznie gospodarki rozwinięte, rynki wschodzące odnotowały wzrost jedynie o mniej więcej 10%⁶⁴. Istotny był tutaj w szczególności dalszy wzrost zainteresowania produktami z zakresu zrównoważonych finansów, których łączna wartość emisji w pierwszej połowie 2023 r. przekroczyła 700 mld USD. Również w tym przypadku wystąpiły istotne różnice między państwami Globalnej Północy i Globalnego Południa⁶⁵.

Analogicznie do odbicia na rynkach kapitałowych istotne wzrosty odnotowano też na rynkach walutowych. Rok 2023 przyniósł wzmocnienie m.in. dolara amerykańskiego i – paradoksalnie – funta brytyjskiego⁶⁶. Również na rynku kryptowalut w 2023 r. odnotowano znaczące wzrosty. Po okresie „kryptozimy” nastąpiło zwiększone zainteresowanie wieloma kryptowalutami, w szczególności największymi graczami na tym rynku. Bitcoin zyskał w 2023 r. 156%, co było jego najlepszym rocznym wynikiem od 2020 r. Z kolei notowania Ethereum wzrosły o 91%. Wzrosty te były efektem m.in. poluzowania regulacji dotyczących obrotu kryptoaktywami przez amerykańską Komisję Papierów Wartościowych i Giełd (Securities and Exchange Commission, SEC)⁶⁷.

Po spadkach w 2022 r. w następnym roku poziom światowych rezerw walutowych nieznacznie wzrósł, przekraczając w pierwszym kwartale 2023 r. 12 trylionów USD, przy czym tradycyjnie już niewiele się zmieniło w zakresie struktury tych rezerw. Aktywa denominowane w dolarze amerykańskim niezmiennie stanowią blisko 60% światowych rezerw, podczas gdy rezerwy denominowane w euro odpowiadają za niespełna 20% światowych zasobów. W 2023 r. nastąpiło jednak zahamowanie wzrostu udziału chińskiej waluty. Na koniec trzeciego kwartału udział renminbi wyniósł bowiem jedynie 2,37% światowych rezerw walutowych⁶⁸. Za to w 2023 r. utrzymywał się też zapoczątkowany rok wcześniej trend zwiększania przez banki centralne rezerw w złocie. Rok przyniósł rekordowe ożywienie na rynkach tego

⁶⁴ MSCI, MSCI World Index (USD), <https://www.msci.com/documents/10199/178e6643-6ae6-47b9-82be-e1fc565ededb> (dostęp: 8.02.2024).

⁶⁵ C. Zhang, P. Garvey, „Big swings in 2023, but global sustainable finance remains in rude health”, ING, 8 sierpnia 2023 r., <https://think.ing.com/articles/big-swings-in-2023-but-global-sustainable-finance-remains-in-rude-health> (dostęp: 8.02.2024).

⁶⁶ F. Kaberna, „Best performing forex pairs of 2023”, IG, 10 listopada 2023 r., <https://www.ig.com/us/news-and-trade-ideas/best-performing-forex-pairs-of-2023-231109> (dostęp: 8.02.2024).

⁶⁷ W. Duggan, „February 2024 crypto market forecast”, Forbes Advisor, 2 lutego 2024 r., <https://www.forbes.com/advisor/investing/cryptocurrency/crypto-market-outlook-forecast/> (dostęp: 8.02.2024).

⁶⁸ IMF, Currency Composition of Official Foreign Exchange Reserves (COFER), <https://data.imf.org/?sk=e6a5f467-c14b-4aa8-9f6d-5a09ec4e62a4> (dostęp: 8.02.2024).

surowca, a niestabilna sytuacja geopolityczna wskazuje, że trend ten będzie zauważalny i w 2024 r.⁶⁹.

Również inne działania banków centralnych opisane we wcześniejszych edycjach *Rocznika* były kontynuowane w 2023 r.⁷⁰ – chodzi tu o dalszy rozwój pieniądza cyfrowego banków centralnych (*Central Bank Digital Currency*, CBDC). Według danych Atlantic Council mniej lub bardziej zaawansowane projekty związane z wprowadzeniem CBDC do obrotu trwają w 130 państwach, które łącznie odpowiadają za 98% światowego PKB. Mimo że w 2023 r. nie zmieniła się liczba państw z aktywnymi oficjalnymi walutami cyfrowymi (11 państw), to już ponad 50 takich walut znajduje się w zaawansowanych stadiach rozwoju, np. chiński pilotażowy projekt CBDC obejmuje swoim zasięgiem już ponad 260 mln obywateli Chin, a testy dotyczą m.in. przydatności CBDC na rynku *e-commerce*⁷¹.

Reforma międzynarodowych instytucji finansowych

W przeciwieństwie do opisanych wcześniej, pozostających w permanentnym kryzysie instytucji zarządzania handlem światowym, współpraca wielostronna w zakresie regulacji międzynarodowej architektury finansowej – przynajmniej w ograniczonym zakresie – przedstawia się nieco bardziej pozytywnie. Ostatnie miesiące przyniosły m.in. kontynuację prac nad kodami postępowaniami i zestawami dobrych praktyk w zakresie ekspozycji na kryptoaktywa czy zarządzania aktywami finansowymi⁷². Kontynuowano również analizy zagrożeń dla stabilności światowego systemu finansowego spowodowanych przez zmiany klimatu. Nowym wątkiem był oczywiście wpływ AI na funkcjonowanie instytucji finansowych⁷³.

Od ponad dekady niezmiennie powracającym tematem pozostaje reforma międzynarodowych instytucji finansowych (*International Financial Institutions*, IFIs) w celu ich lepszego przystosowania do reakcji na bieżące zagrożenia. Tutaj postępy trudno uznać za spektakularne, szczególnie jeśli się spojrzy

⁶⁹ E. Smith, „Geopolitics and central banks could keep gold demand hot in 2024, World Gold Council says”, CNBC, 8 grudnia 2023 r., <https://www.cnbc.com/2023/12/08/geopolitics-central-banks-could-keep-gold-demand-hot-in-2024-world-gold-council.html> (dostęp: 8.02.2024).

⁷⁰ Por. K. Jędrzejowska, A. Wróbel, „Gospodarka światowa 2021–2022: niepełne i nierówne ożywienie gospodarcze czasu pandemii”, *Rocznik Strategiczny 2021/22*, op. cit., s. 234; eadem, „Gospodarka światowa 2022–2023...”, op. cit., s. 190.

⁷¹ Atlantic Council, Central Bank Digital Currency Tracker, <https://www.atlanticcouncil.org/cbdctracker/> (dostęp: 8.02.2024).

⁷² FSB, The Compendium of Standards, <https://www.fsb.org/work-of-the-fsb/about-the-compendium-of-standards/> (dostęp: 8.02.2024).

⁷³ J. Kearns, „Financial institutions are forecast to double their spending on AI by 2027”, F&D (Finance & Development), grudzień 2023, <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2023/12/AI-reverberations-across-finance-Kearns> (dostęp: 8.02.2024).

na szeroko pojmowane kwestie finansowania rozwoju czy zdolność do odpowiadania na potrzeby państw najbardziej potrzebujących. Jednak pod pewnymi względami rok 2023 można uznać za przełomowy w tym zakresie. Przyczyniły się do tego m.in. działania francuskiego prezydenta Emmanuela Macrona czy nowego prezesa Banku Światowego (od 2022 r.), Ajay Bangi. Nie bez znaczenia były tu też podjęte przez indyjską prezydenturę G-20 inicjatywy dotyczące dostosowania systemu wielostronnych banków rozwoju (*Multilateral Development Banks*, MDBs) do bieżących wyzwań i rozwiązywania problemu zadłużenia państw o niskim dochodzie⁷⁴.

Z inicjatywy Emmanuela Macrona w czerwcu 2023 r. w Paryżu odbył się szczyt poświęcony przyszłości światowego systemu finansowego (*A Summit to adopt a New Global Financing Pact*). Ponad 300 szefów państw i rządów, przedstawiciele organizacji międzynarodowych, organizacji społeczeństwa obywatelskiego i sektora prywatnego obradowało nad lepszym dostosowaniem międzynarodowych instytucji finansowych do odpowiedzi na bieżące wyzwania w postaci nadmiernego zadłużenia czy zmian klimatycznych. Mimo że efektem prac w czasie szczytu jest jedynie dokument będący swego rodzaju mapą drogową dalszej reformy, samo spotkanie można uznać za przejaw rosnącej tendencji do rozwiązań plurilateralnych, zdecydowanie wykraczających poza kwestie handlowe⁷⁵.

Ustalenia z Paryża były przedmiotem dalszych rozważań w czasie corocznych jesiennych spotkań MFW i Banku Światowego. Znamienne jest miejsce odbywania obrad – po raz pierwszy najważniejsze spotkania globalnych IFIs zorganizowano w Afryce, w Maroku. W czasie zgromadzeń w Marrakeszu zdecydowano m.in. o realokacji 100 mld USD w ramach specjalnych praw ciągnięcia (*Special Drawing Rights*, SDRs) dla państw znajdujących się w trudnej sytuacji. Ponadto dyskutowano na temat dalszej ewolucji Banku Światowego oraz przyjęto rozwiązania, które umożliwią Bankowi zwiększenie zdolności kredytowej do 100 mld USD w ciągu 10 lat⁷⁶.

Poza kwestiami finansowania działalności IFIs w 2023 r. wiele mówiono na temat reformy zarządzania tymi instytucjami. Dostosowanie instytucji

⁷⁴ S. Bery, „Reshaping global finance under India’s G20 presidency”, OMFIF, 8 września 2023 r., <https://www.omfif.org/2023/09/reshaping-global-finance-under-indias-g20-presidency/> (dostęp: 8.02.2024).

⁷⁵ H. Tran, „Lessons from the Paris Summit for a New Global Financing Pact”, 27 czerwca 2023 r., <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/econographics/lessons-from-the-paris-summit-for-a-new-global-financing-pact/> (dostęp: 8.02.2024); France Diplomacy, France calls for the adoption of a New Global Financing Pact (22–23 June 2023), <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/development-assistance/events-and-news/2023/article/france-calls-for-the-adoption-of-a-new-global-financing-pact-22-23-06-23> (dostęp: 8.02.2024).

⁷⁶ É. Dufief, S. Treyer, „International financial institutions’ reform: where do we stand?”, IDDRI, Blog Post, 5 października 2023 r., <https://www.iddri.org/en/publications-and-events/blog-post/international-financial-institutions-reform-where-do-we-stand> (dostęp: 8.02.2024).

finansowych do wyzwań XXI w. wymaga również zapewnienia bardziej zróżnicowanej i sprawiedliwej reprezentacji realiów geopolitycznych i gospodarczych. Zwiększenie możliwości finansowych IFIs oznacza pośrednio otwarcie się na większy kapitał z Chin czy państw Zatoki Perskiej, a w konsekwencji rozpoczęcie negocjacji w sprawie zwiększenia uprawnień decyzyjnych tych państw w instytucjach z Bretton Woods. W dniu 15 grudnia 2023 r. MFW zakończył szesnasty przegląd kwot, w wyniku którego zatwierdzono zwiększenie kwot członków MFW o 50% (238,6 mld SDR, czyli 320 mld USD), co zwiększy łączne kwoty do 715,7 mld SDR (960 mld USD)⁷⁷.

Problemy Agendy 2030 na półmetku realizacji

Jak już wskazano, obecne działania większości instytucji globalnego zarządzania gospodarczego w mniejszym lub większym stopniu ukierunkowane są na implementację Agendy 2030. SDGs opracowano z myślą o ich globalnym i uniwersalnym charakterze. W założeniu miały one przyczynić się do przezwyciężenia globalnych dysproporcji rozwojowych. Jednak na półmetku ich realizacji coraz częściej pojawiają się pytania o przydatność SDGs w zakresie redukcji luki rozwojowej między Globalnym Południem a Globalną Północą, a także podnoszone są obawy, czy SDGs w obecnej formie nie generują nowych podziałów między państwami⁷⁸.

Opublikowany w lipcu 2023 r. raport specjalny NZ poświęcony postępowi w kierunku implementacji SDGs wskazuje, że od czasu wybuchu pandemii COVID-19 nie dość, że nie doszło do przyspieszenia realizacji założeń Agendy 2030, to znaczna część dotychczasowych osiągnięć w zakresie redukcji skrajnego ubóstwa i głodu została zaprzepaszczone. Według raportu po raz pierwszy od trzech dekad postęp w kluczowych obszarach, takich jak redukcja ubóstwa, szczepienia dzieci i nierówności dochodowe między państwami, uległ odwróceniu. Jeśli obecne trendy się utrzymają, do 2030 r. niemal 600 mln ludzi pozostanie w skrajnym ubóstwie, a 84 mln dzieci nie będą uczęszczać do szkoły. Co więcej, zniwelowanie różnic w ochronie prawnej ze względu na płeć, wyeliminowanie dyskryminujących przepisów i położenie kresu małżeństwom dzieci w obecnym tempie zajmie prawie 300 lat⁷⁹.

⁷⁷ IMF, „IMF Board of Governors approves quota increase under 16th general review quotas”, IMF Press Release, No. 23/459, 18 grudnia 2023 r., <https://www.imf.org/en/News/Articles/2023/12/18/pr23459-imf-board-governors-approves-quota-increase-under-16th-general-review-quotas> (dostęp: 8.02.2024).

⁷⁸ C. Kauffmann, L. Spinazzé, „2024, a pivotal year for international cooperation on sustainable development”, IDDRI Blog Post, 18 stycznia 2024 r., <https://www.iddri.org/en/publications-and-events/blog-post/2024-pivotal-year-international-cooperation-sustainable> (dostęp: 8.02.2024).

⁷⁹ UN, The Sustainable Development Goals Report 2023: Special Edition, Key Messages, 10 lipca 2023 r., https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/SDGs_Report_Key_Messages_2023.pdf (dostęp: 8.02.2024).

Zagrożona jest nie tylko realizacja celów społecznych. Również w środowiskowym wymiarze zrównoważonego rozwoju sytuacja przedstawia się katastrofalnie. Kryzys klimatyczny pogłębia się wraz ze wzrostem emisji gazów cieplarnianych. Globalna temperatura prawdopodobnie osiągnie krytyczny punkt krytyczny 1,5°C powyżej poziomu sprzed rewolucji przemysłowej do 2035 r. Zgodnie z opublikowanym w okresie poprzedzającym COP28 raportem o luce emisyjnej (*Emissions Gap Report*), aby temu zapobiec, emisje muszą zostać zmniejszone o 42% do r. W tym kontekście za pozytywne – choć mocno spóźnione – można uznać ustalenia 28 konferencji klimatycznej NZ (COP28). Sygnatariusze dokumentu końcowego zobowiązali się bowiem do redukcji wykorzystania paliw kopalnych, odpowiedzialnych za znaczną część globalnych zmian klimatu⁸⁰.

Istotną przeszkodą w implementacji zadań zrównoważonego rozwoju jest pogłębiająca się luka finansowania rozwoju, wynosząca już niemal 4 bln USD rocznie⁸¹. Pomimo wskazanych wyżej działań od 2020 r. luka ta w odniesieniu do państw rozwijających się uległa pogłębieniu o ponad 56%⁸². W szczególności zagrożone są tutaj państwa najmniej rozwinięte (LDCs). Dla tej grupy 45 najsłabszych gospodarczo państw szczególnie niebezpieczny może być postęp geoeconomicznej fragmentacji. Dalszy podział świata na rywalizujące bloki handlowe (i finansowe) pogłębi fragmentację rynków energii i produktów rolnych, co może mieć negatywny wpływ na bezpieczeństwo energetyczne i żywnościowe państw najbiedniejszych⁸³.

*

Podsumowując rozważania na temat kondycji gospodarki światowej przełomu 2023 i 2024 r., można wskazać, że podjęta w poprzedniej edycji *Rocznika* kwestia fragmentacji światowej gospodarki nie straciła na znaczeniu⁸⁴. Co więcej, wzrost protekcyjizmu w handlu międzynarodowym potwierdza, że zjawisko to przybiera na sile. Równocześnie, mimo że wiele negatywnych zjawisk w gospodarce światowej można by wyeliminować, intensyfikując

⁸⁰ UNEP, „Some key takeaways from the COP28 climate summit”, 20 grudnia 2023 r., <https://www.unep.org/news-and-stories/story/some-key-takeaways-cop28-climate-summit> (dostęp: 8.02.2024).

⁸¹ Q. Dahani, „Closing the SDG financing gap requires collective creativity”, Boston Consulting Group, 11 września 2023 r., <https://www.bcg.com/capabilities/social-impact/expert-insights/qahir-dhanani> (dostęp: 8.02.2024).

⁸² OECD, *Global Outlook on Financing for Sustainable Development 2023*, listopad 2023, <https://www.oecd.org/finance/global-outlook-on-financing-for-sustainable-development-2023-fcbe6ce9-en.htm> (dostęp: 8.02.2024).

⁸³ J. Alvarez, M.B. Andaloussi, M. Stuermer, „Geoeconomic fragmentation threatens food security and clean energy transition”, IMF Blog, 3 października 2023 r., <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/10/03/geoeconomic-fragmentation-threatens-food-security-and-clean-energy-transition> (dostęp: 8.02.2024).

⁸⁴ Por. K. Jędrzejowska, A. Wróbel, „Gospodarka światowa 2022–2023...”, op. cit., s. 171–196.

współpracę wielostronną, równie aktualna pozostaje niechęć wielu państw do tego typu rozwiązań. G. John Ikenberry w jubileuszowym – setnym – wydaniu *International Affairs* pisze o tym w nieco innym kontekście, wskazując, że może dojść do podziału na trzy światy: globalny Zachód (pod kierunkiem Stanów Zjednoczonych i Europy), globalny Wschód (pod egidą Chin i Rosji) i globalne Południe (państwa rozwijające się)⁸⁵.

Z kolei współczesny handel światowy dobrze charakteryzują słowa Jeana-François Trinh Tana, lidera Światowego Forum Ekonomicznego ds. wskaźników i benchmarkingu. Jego zdaniem: „Naszą jedyną pewnością dotyczącą handlu w najbliższym czasie jest niepewność”⁸⁶. Termin „niepewność” opisuje również trafnie kondycję wielostronnego systemu handlu na nieco ponad dwa tygodnie przed 13. Konferencją Ministerialną WTO. Wielu obserwatorów analizujących bieżące prace organizacji zwraca uwagę na możliwe fiasko spotkania w Abu Zabi, w tym m.in. na brak porozumienia w sprawie rolnictwa, subsydiów dla rybołówstwa, brak kontynuacji moratorium na cła w handlu elektronicznym. Wydaje się również, że członkowie organizacji nie podejmą działań w odniesieniu do reformy systemu rozstrzygania sporów czy całościowej reformy WTO, a ta będzie konieczna, jeżeli spotkanie zakończy się niepowodzeniem. Z jednej strony oznaczać to będzie dalszą marginalizację organizacji. Z drugiej taki wynik zmusiłby członków WTO do przyjrzenia się jej i zadania trudnych pytań dotyczących podejmowania decyzji, rozwiązywania sporów, przywództwa organizacji, a nawet sposobu prowadzenia posiedzeń poszczególnych organów. Zatem zdaniem Keitha M. Rockwella, emerytowanego dyrektora w Światowej Organizacji Handlu i wieloletniego rzecznika tej organizacji, ministrowie handlu udający się do Abu Zabi powinni nie tyle koncentrować się na pytaniu „czego chce mój kraj, ale co uważam w WTO za warte ocalenia?”⁸⁷. Utrzymanie systemu zasad handlu światowego jest bowiem niezbędne dla stabilności gospodarki światowej obecnie i w przyszłości. Reforma WTO jest niewątpliwie trudnym zadaniem. Budowa nowego systemu od podstaw wydaje się jednak jeszcze trudniejsza.

Multilateralne wysiłki przynoszą obecnie efekty jedynie w ograniczonym zakresie, przede wszystkim w kwestiach związanych z międzynarodowym systemem finansowym i jego reformą. Niezależnie od dalszych losów reformy globalnych i regionalnych IFIs zmienna jest postępująca wielowymiarowa koordynacja w tym zakresie. Z jednej strony jest to koordynacja w zakresie instytucjonalnym – m.in. łączenie dyskusji o reformie MFW, Banku Światowego i pozostałych regionalnych wielostronnych banków rozwoju z obradami G-20 czy przygotowaniem do kolejnych szczytów klimatycznych. Z drugiej

⁸⁵ G.J. Ikenberry, „Three worlds: The West, East and South and the competition to shape global order”, *International Affairs* 2024, t. 100(1), s. 121–138.

⁸⁶ World Economic Forum, op. cit.

⁸⁷ K.M. Rockwell, „A moment of truth...”, op. cit.

strony jest koordynacja podejmowanych działań z realizacją światowej agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju. Jednak mimo intensyfikacji obecnych działań nadal nie można ich uznać za wystarczające, szczególnie w kwestii finansowania rozwoju. W grudniu 2023 r. prezydencję G-20 przejęła Brazylia, państwo, którego obecne władze wielokrotnie wyrażały poparcie dla reformy międzynarodowych instytucji finansowych. Pozostaje czekać, co wydarzy się w tym zakresie, szczególnie że już na 2025 rok zaplanowana jest czwarta z cyklu globalnych konferencji finansowania na rzecz rozwoju.

World economy 2023–2024: Between geoeconomic fragmentation and re-globalization?

According to the IMF, after several decades of progressive economic integration, global economy is on the verge of a reverse process of geoeconomic fragmentation. Since the global financial crisis (2007-08), the world economy has been undermined inter alia by Brexit, the U.S.-China trade war, the COVID-19 pandemic and numerous armed conflicts, particularly the wars in Ukraine and Gaza. Simultaneously, over the course of 2023, several multilateral institutions voiced opinions that the remedy for international economic turmoil is a return to economic openness – a process referred to as re-globalization. Re-globalization is a concept that focuses on interconnection, cooperation, and trade between countries. It promotes the further integration of global markets and the expansion of global value chains. It can bring a range of benefits to individual countries and their citizens: from accelerating economic growth to improving social and environmental indicators. Looking at the current state of the global economy, taking swift action to improve the situation seems essential. The end of 2023 and the first weeks of 2024 indicate very modest growth prospects. It has also been difficult in the recent months to make progress on the sustainable development agenda. Therefore, subsequent sections of the chapter are devoted, respectively, to the review of major macroeconomic indicators in 2023, development of the world trade, the challenges for governance of the world trading system, condition of international financial markets, reform of international financial institutions, and the situation at the halfway point of the 2030 Agenda.

Keywords: World Economy, geoeconomic fragmentation, re-globalization, war in Ukraine, war in Gaza, inflation, sovereign debt, International Monetary Fund, World Trade Organization, free trade and protectionism, Sustainable Development Goals, G20, international financial markets, International Financial Institutions, COVID-19 pandemic, global development agenda, sustainable development, 2030 Agenda

Słowa kluczowe: gospodarka światowa, geoeconomiczna fragmentacja, reglobalizacja, wojna w Ukrainie, wojna w strefie Gazy, inflacja, zadłużenie państw, Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Światowa Organizacja Handlu, wolny handel i protekcjonizm, Cele Zrównoważonego Rozwoju, G-20, międzynarodowe rynki finansowe, międzynarodowe instytucje finansowe, pandemia COVID-19, światowa agenda na rzecz rozwoju, zrównoważony rozwój, Agenda 2030